

שאלה: יש לי כמה בנים וגם בנות. הגדול בבנים הוא בן 24, ואחריו יש לי בן בגיל 22. למרות שהגדול כבר נפגש עם כמה בנות, קשה לו ובינתיים לא מצא מי שמתאימה לו. כעת מציעים "שידוך" עבור הבן הצעיר, ממשפחת הבחורה שהוא מצא חן בעיני הבחורה. הם אומרים שאינם מוכנים לחכות עד שהאח הגדול ימצא אשה. אשתי חוששת מזה, פן זה יקלקל שמו של הגדול, כאילו אינו מוצלח וזה יעכב עוד יותר את אפשרותו למצוא את המתאימה לו. מה לעשות?

תשובה: בבעיה זו יש ויכוח בין הפוסקים. הרב אהרן לוויין (נהרג בשואה בשנת תש"א) בשו"ת אבני חפץ (תשובה כ"ה, הספר נמצא ב"אוצר החכמה") מנע הקדמת הצעיר, מפני המקרא שאמר לבן הארמי "לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה" (בראשית כט, כו). ואע"פ שאין למדין ממה שנאמר בתורה לפני מתן תורה (תוספות מו"ק דף כ' בשם הירושלמי) אבל כתב שו"ת שבות יעקב שדבר המסתבר כן לומדים משם, כמו שהירושלמי (מו"ק פ"א ה"ז) למד ממקרה נישואין של יעקב אבינו ש"אין מערבים שמחה בשמחה". והוא מביא עוד משמעויות מהגמרא והפוסקים למנוע הנישואין.

ובאותה תשובה כותב הרב לוויין כי גם מוטל על האח הצעיר מצות כיבוד אחיו הגדול, שהיא מצוה מדרבנן, ולכן הוא אנוס מלקיים את המצוה של פריה ורביה. ולכן הוא מציע שאם האח הגדול אינו מוחל, על הבן הצעיר להמתין לו.

אבל הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (על אבן העזר ח"ב תשובה א) כנראה ראה דברי הרב לוין והוא דוחה ראיותיו, על פי סוגיות אחרות בגמרא. טוען הרב פיינשטיין, כיון שמוטל על האח הצעיר לקיים מצות פריה ורביה הא כיצד נבטל אותו מכך מפני שאחיו מקפיד על כבודו? הוא שואל, אילו היה האח הגדול תובע שהצעיר ימכור לו חפץ פלוני, כי בלי זה יש לו בושה או יחלה מזה, כלום חייב האח הצעיר למכור לו?

ואומר הרב פיינשטיין שבאמת בושה זו אינה נכונה. הציבור ידון לזכות. יש הרבה שמתעכבים מפני שרוצים ללמוד מקצוע, או מפני שידוע כי אחרי הנישואין יהיה קשה לו להשלים חק לימודיו כי "ריחיים בצוארו" של חיפוש פרנסה. או העיכוב מפני שיש לו דרישות גבוהות מה שהוא מצפה לראות במועמדת שמציעים לו. ועצת התורה היא שינמיך את דרישותיו ואז במהרה ימצא את הראוי לו. והציבור ידון שמחמת סיבה צדדית הוא מתעכב. ומה שהצעירים ממנו הצליחו להזדרז, כי מצאו חן זה בעיני זה, ועל עיני חן אין להתווכח. ומסיים הרב פיינשטיין דברי ההיתר שלו: "והוא דבר ברור לדינא".

ולדעתי יש להוסיף הוכחה גדולה. נכון שלבן הארמי טען שאין לתת הצעירה לפני הבכירה, אבל אנו נשאל מה עלה על דעתו של יעקב אבינו כשהוא בקש דוקא את הצעירה, ודילג על הגדולה. מדוע יש לנו ללמוד מלבן הארמי ולא מיעקב אבינו? [ובמיוחד שלפי פירוש רש"י (בראשית לב, ה) יעקב שמר שם על כל המצוות].

ואם נשאל, כל הדין הנ"ל היה לענין בן שמוטלת עליו חובת פריה ורביה, אבל בנישואי הבנות שכידוע אין לאשה מצוה זו של פריה ורביה, האם גם שם יש לצעירה לקבל ולממש הצעת נישואין עוד לפני שתזדמן הצעה כזאת לאחותה הגדולה ממנה? ממעשה של יעקב [ורחל אמנו קבלה את הצעתו] רואים אנו שגם כאן הדין הוא שמותר, ולפי פירוש הרב פיינשטיין זה נכון אפילו כאשר הגדולה נפגעת ואינה מוחלת.

אני מוסיף שהתורה אמרה מלים לכאורה מיותרות: "לא יַעֲשֶׂה כֵן בַּמְקוֹמֹנּוּ", כלומר אצל הנכרים כך נהוג. אבל לא במחוזות של שומרי תורה.

בין הראיות שהרב פיינשטיין מביא הוא מקידושין דף ס"ד "המקדש את בתו סתם, אין הבוגרות [מעל לגיל מסויים] בכלל... לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה". הרי מפורש ממש דמקדש את בתו הקטנה עוד קודם שמשיא את את בתו הבוגרת. ואם היה איזה איסור בדבר או איזה עוול בדבר היה לו לקדש את הגדולה קודם.

אלא על ההורים לחנך את הבן הגדול-יותר, או את הבת-הגדולה יותר, שאין להם להתקנא, שהיא מדה רעה ואין להם לבקש כבוד. אלא עליהם להוריד רמת הדרישות שלהם ולהזדרז אף הם לקיים מצות הנישואין.